

*Jytte Heine**

TV-tekster til tiden - oversættelse og tekstning af nyheder

Abstract

News subtitling for television in several ways differs from the subtitling of films on television: There is very short time available for the work, all foreign languages are translated from spoken language – like interpreting – and finally the subtitles are cued directly during transmission.

The time problem becomes still more evident in connection with the traditional presubtitling in the national languages for people with hearing disabilities. To meet their demands for subtitled news broadcasts a couple of European countries have introduced simultaneous subtitling, a costly and problematic solution.

1. Tv-tekstning generelt

Tv-tekstning begyndte som oversættelse af fremmedsprog i de mindre lande i Europa, hvor der i forvejen var tradition for at tekste biograf-film, i modsætning til de store lande der bruger eftersynkronisering som oversættelsesform. I takt med fjernsynets udvikling internationalt og også i Danmark er tekstningsmængden øget betydeligt i det seneste årti. Med seertal på mellem 500.000 og 1 million mennesker på nyhedsudsendelser og en serie som "Inspector Morse" er tv-undertekster de mest læste oversættelser i Danmark i dag, sammenlignet med oplagstal på nogle få tusind for oversatte bøger og 150-200.000 for oversatte artiklers vedkommende i de store morgenaviser¹. Hvad oversættelserne i de daglige tv-aviser og andre aktualitetsprogrammer i DR TV angår, er det samtidig de oversættelser, der er fremstillet på den korteste tid, fordi der

¹ I gennemsnit så 992.000 TV-Avisen kl. 20.30 og 694.000 TV-Avisen kl. 18 i første halvår af 1993. Til sammenligning kan det nævnes, at "Inspector Morse" i snit blev set af 557.000 i 1992 (tal fra DR TV-Medieforskningen juni 1993).

* *Jytte Heine*
Oversætter/tekster i DR TV
Godthåbsvænget 21
2000 Frederiksberg (DK)

indløber stof sent og redigeres til sidste øjeblik, ja ofte under selve udsendelsen. Det har altid været anset for problematisk at oversætte og tekste nyheder til tv-brug, og i forbindelse med den øgede nyhedsstrøm og konkurrencesituationen er problemerne af og til blevet synlige på tv-skærmen - som manglende undertekster.

Foruden fremmedsprog tekstes mange danske programmer og så vidt muligt også de danske dele af nyhedsudsendelser for hørehæmmede, en service som Danmarks Radio hidtil har været alene om at yde. Valgfri TTV-tekstning sendes over den lukkede tekst-tv-kanal, men det er stadig kun 60% af seerne, der har tekst-tv (DR Statistik '94). Derfor sendes en del såkaldt TH-tekstning endnu over den åbne kanal ligesom fremmedsprogstekstning af hensyn til hørehæmmede seere med ældre apparater uden tekst-tv.

Inden beskrivelsen af det praktiske arbejde med nyhedstekstning², kan det være på sin plads kort at betragte tekstning generelt i sin oprindelige form som en særlig form for oversættelse, fordi tale på fremmedsprog oversættes til skrift på dansk og oversættelsen som regel skal forkortes. De fleste mennesker vil ikke kunne læse lige så hurtigt, som de kan høre - og samtidig nå at betragte billedsiden³. Jo hurtigere der tales, desto mere skal oversættelsen komprimeres af hensyn til det brede publikum, som tv-seerne udgør. De har andre forudsætninger end det mest ungdommelige biografpublikum, der er vant til at høre engelsk og læse undertekster. Dertil kommer, at biograftekster ikke dominerer filmværket nær så meget, som tv-undertekster gør på det lille tv-skærmbillede. Oversættes alt, vil mange tekster kun stå 1-2-3 sekunder på skærmen, dvs. der skiftes ustandselig tekst. I Danmarks Radio regner vi med, at en udfyldt tolinjet tv-tekst skal stå 5-6 sekunder på skærmen, for at et flertal af seerne kan nå at læse den. Foruden denne tidsbegrænsning er der en grafisk begrænsning, idet hver tekstlinje højst kan indeholde 35 typeenheder inkl. tegn og mellemrum. For hver 5-6 sekunder er der altså 70 typeenheder til rådighed, såfremt disse regler skal overholdes med det formål at give seerne en jævn og rolig læseryt-

² Ved nyhedstekstning forstås her både tekstning af fremmedsprog og dansk for hørehæmmede, da de to områder er forbundet i DR TV. I international sammenhæng bruges udtrykket som betegnelse for tekstning af modersmål for hørehæmmede på tekst-tv.

³ Danmarks Radio planlægger en større undersøgelse af seernes opfattelse af tekst og billede. Et pilotforsøg er beskrevet i "Hørelsen" januar 1994 af Hans Palle Mortensen, TV-I, DR.

me. Begynder man at måle den fremmedsprogede lyd ud i sekunder ved hjælp af en tidskode på videobåndet eller med et stopur, vil man opdage, at der tit tales så hurtigt, at oversættelsen skal reduceres 25-50% i forhold til originalen. I mange film og tv-serier af typen "Javel, hr. minister" er dialogtempoet meget hurtigt. Det er kompliceret at gengive morsomheder, underfundige hentydninger og ordspil i en forkortet dansk version. Også i forbindelse med nyhedstekstning er det problematisk at forkorte det informationsmættede journalistiske sprog eller velovervejede politiske udtalelser. I nogle tilfælde får tv-oversættelse nærmest karakter af et referat, der naturligvis bør indeholde de væsentlige elementer af budskabet og så vidt muligt også nogle nuancer og stilistiske kendetegn. Oversættelsen skal desuden være synkron, dvs. tale og undertekst skal følges nøje ad. Seerne skal hele tiden kunne genkende nøgleord i oversættelsen, samtidig med at de hører dem på originalsproget, især ved tekstning fra engelsk, tysk og fransk. Det spiller en mindre rolle ved sjældne sprog, hvor en tilstrækkelig lang eksponeringstid for teksterne er det vigtigste. Det er anstrengende at skulle læse udfyldte tolinjede undertekster, der kun står 2-3 sekunder hver, med et fremmedartet indhold f.eks. oversat fra japansk.

Disse krav gør tv-tekstning til en langt mere bunden opgave end bogoversættelser, hvor der er mulighed for en friere fordanskning, da der ikke er noget pladsproblem og originalen ikke foreligger ved siden af. Jeg skal ikke komme nærmere ind på, hvordan man komprimerer oversættelsen, men henviser til nyere litteratur på dansk om emnet, hvor tv-oversættelse, især filmtekstning, sættes ind i en oversættelsesteoretisk sammenhæng (Gottlieb 1991, Nedergaard-Larsen & Gottlieb (ed.) 1992).

2. Nyhedstekstning

2.1. Karakteristiske forskelle mellem film- og nyhedstekstning

I nyhedsafdelingen foretages tre forskellige former for tekstning: oversættelse af hovedsprogene, oversættelse af andre sprog - i branchen kaldet "eksotiske" - ved hjælp af konsulenter og endelig tekstning af dansk for hørehæmmede. De afgørende forskelle mellem filmtekstning og nyhedstekstning er ud over tidspresset, at der ved nyheder ikke forelig-

ger et manuskript på originalsproget og at underteksterne trykkes manuelt på under udsendelsen, også oversættelser fra sprog som arabisk.

Det er naturligvis mere krævende sprogligt at skulle opfatte og omsætte talt fremmedsprog uden manuskript ligesom en tolk, og det der ofte glemmes er, at oversættelsen skal skrives ned. Det tager tid at spole frem og tilbage på en videomaskine eller båndoptager for at høre sætningerne til ende, formulere en sammenhængende oversættelse, komprimere den i tekstenheder og skrive dem ind på PC. Det er ikke muligt at tekste to minutters engelsk på 2-5 minutter, som mange journalister forestiller sig. Afhængig af lyd kvalitet, indholdets karakter og sværhedsgrad tager det mindst 20 minutter at oversætte fra normalt engelsk og hastigt formulere 20-25 undertekster - beregnet på manuel påtrykning - svarende til 2 minutters sendetid. Alt lyder nemt forståeligt, når underteksten står på tv-skærmen, men ofte har flere mennesker lagt øret til utydeligt eller gebrokkent engelsk.

Den manuelle påtrykning af teksterne under udsendelsen er en anden afgørende forskel fra programtekstning, hvor teksterne "kodes" før udsendelsestidspunktet, dvs. de trykkes på og af og registreres med en ind- og udtid på en løbende tidskode på båndet. Kodningen kan rettes, så alle tekster står helt synkront i forhold til lyd og billedskift. Det er en tidkrævende proces, men resultatet bliver også langt mere nøjagtigt og kan afvikles automatisk under udsendelsen. Denne store fordel ved den elektroniske tekstning, der blev indført i DR først i 80'erne, kan ikke udnyttes i de daglige nyhedsudsendelser, for indslagene produceres som regel så sent, at der ikke er tid til at fremstille en videokopi med tidskode. I sjældne tilfælde når vi at "overspille et indslag med tekster", dvs. en optagelse af billede og undertekst på video før udsendelsen, men ofte har vi hverken hørt eller set indslagene i den endelige version, kun oversat løsrevne brudstykker af fremmedsprog efter lydbånd.

2.2. Oversættelse af hovedsprogene

Engelsk dominerer og udgør skønmæssigt 50-60% af den fremmedsprogede tekstmængde i nyhedsudsendelserne. Den øvrige fordeling afgøres af de verdenspolitiske begivenheder, og russisk og serbokroatisk har i de seneste år været været mindst lige så fremtrædende som tysk og fransk.

Et typisk udlandsindslag fra DR TV's korrespondent i USA kan indeholde sekvenser som følgende:

Indslag: Atomtest

amerikansk synkronlyd:

The Department of Defense and the cold war drove the agenda

of many Federal Agencies during the forties, fifties, sixties,

seventies and into the eighties in fact.

(11 sekunder)

We are dealing here with half a century of a secrecy empire

that has kept all sorts of facts from us about nuclear weapons.

(9 sekunder)

The plutonium experiment's purpose was to track the metabolism of plutonium in the human body,

not really to figure out the effect, the adverse effect plutonium might have. (10 sekunder)

What do you do to the government officials who intentionally mislead them

other than let them just hide behind government immunity?

(8 sekunder)

tv-tekst:

1. Forsvarsministeriet og den kolde krig satte dagsordenen -

2. - for mange regeringskontorer i 40'erne, 50'erne, 60'erne, -

3. - 70'erne og helt op i 80'erne.

4. Det er et halvt århundrede med et "hemmelighedernes imperium" -

5. - der har tilbageholdt oplysninger om atomvåben.

6. Forsøget skulle vise hvordan plutonium optages i kroppen, -

7. - ikke afsløre plutoniums evt. skadelige virkning.

8. Hvad gør man med de embedsmænd der med vilje vildledte folk -

9. - andet end at lade dem gemme sig bag immunitet?

Udskriften af originallyden viser, at der skal forenkles og forkortes en del, selv i disse ikke særlig komplicerede "sync'er" (synkronlyd):

Den første sekvens på 11 sekunder kan oversættes næsten ordret i tre tekster, der eksponeres i henholdsvis 4, 4 og 3 sekunder. Man kan sagtens nå at læse det enkle indhold, nemlig årtierne, men tekst 3 skal fjernes hurtigt, fordi der kommer en ny person lige efter. I hver eneste tekst kan oversættelsen naturligvis diskuteres, og ikke to oversættere vil gøre det på samme måde. Det vil føre for vidt at gå i detaljer, men et par eksempler kan nævnes: "Federal Agencies" i den første sekvens er oversat med "regeringskontorer" efter flere overvejelser angående på

den ene side “forbunds-” og på den anden side ord som “institution” eller “styrelse”. Ved nærmere eftertanke svarer “drove the agenda” snarere til “styrede dagsordenen”, men netop i nyhedsformidlingen er det neutrale, nemt forståelige udtryk, som seeren ikke studser over, det mest hensigtsmæssige. Budskabet er vigtigere end stilistiske spidsfinigheder.

I tekst 4 er “secrecy empire” lidt af et problem. “Hemmelighedskræmmeriets imperium” er for langt, selv om nogle anslag kan spares ved at skrive “50 år” i stedet for “et halvt århundrede”. Ordet “metabolism” i tekst 6 betyder stofskifte; “indvirke på stofskiftet” er en mulig oversættelse, men “optages i kroppen” er kort og let forståeligt. I tekst 9 gav udtrykket “hide behind government immunity” anledning til overvejelser i retning af “påberåbe sig immunitet”. Det er mundret dansk, men “skjule sig bag” eller synonyme udtryk er mere ordrette og stærkere.

Ud over den sene redigering er tidsforskellen mellem f.eks. USA og Danmark et problem: det er tidlig formiddag i USA, når den første TV-Avis skal sendes. Derfor må lyden af det der skal oversættes ofte indtelefoneres til TV-Byen, hvor det optages på båndoptager. Den færdige billedreportage overføres måske først kort før udsendelsen.

2.3. Oversættelse af sjældne sprog

Ét er hovedsprog man forstår, noget andet sprog som serbokroatisk, arabisk eller kinesisk, som næsten ingen danskere behersker. Både journalisterne og de fastansatte oversættere er afhængige af sproglige konsulenter, ofte indvandrere med det pågældende sprog som modersmål. Først oversætter konsulenten for journalisten, hvad der bliver sagt i de indkomne billedreportager. Derefter udvælges der eventuelt passager til tekstning. Konsulenten deltager i redigeringen og siger, på hvilket ord på originalsproget der skal klippes ind og ud, en vanskelig proces, når sproget er ukendt. Senere overtager teksteren konsulenten, og man formulerer i fællesskab en undertekst for hver 4-5-6 sekunders lyd. Men problemet med de mere sjældne sprog er ikke bare løst med en oversættelse. Konsulenten oversætter det “eksotiske” sprog, men kender ikke tekstningsteknikken. Det er den ansvarshavende tekster, der skal trykke underteksterne på direkte under udsendelsen uden f. eks. at forstå et ord arabisk. Som hjælp ved påtrykningen anvendes nogle lydige

stikord eller stavelser, en form for “hjemmelavet” arabisk, som kan opfattes for hver 5-6 sekunder. I følgende uddrag af en oversættelse fra arabisk er det ordene i parentes i den tredje linje under den egentlige tekst. De skal naturligvis slettes på disketten før udsendelsen, så seerne ikke kan se dem.

Oversættelse fra arabisk: 25 sek.

1. *(dansk indgangscue)*
(... de strengeste regler indført)
2. *Målet for Gama'at Al-Sunnia-*
bevægelsen er -
(ansa la)
3. *- at lade sig retlede af Guds love*
og lade herskeren være på sin trone.
(karasi jihi)
4. *Du må godt herske over mig,*
men du skal blive på din plads.
(makanak)
5. *Da Profeten Mohammed sendte bud*
til herskerne over Persien og Irak -
(forse ... Irak)
6. *- hed det ikke: Underkast dig*
og stig ned fra tronen.
(al hok)
7. *Det hed: Bliv muslim og du vil*
blive belønnet stort af Gud.
(aslam ... raheid)

Når man hører lydcombinationen i parentesen, skal der skiftes tekst ved at trykke på en knap. Hvis man ikke når at høre båndet flere gange og derfor ikke opfatter blot et af disse stikord, er man helt ude at svømme. For hvor er vi så henne i oversættelsen? Enten er en tekst trykket for sent på, dvs. der er for mange tekster til sidst, som ikke kan anbringes. Eller en tekst er trykket for hurtigt på, og der vil tilsyneladende mangle en del af oversættelsen af araberne. Uanset hvad man gør forkert, ser det besynderligt ud, og flere hundrede tusinde seere vil være desorienterede eller vrede over en manglende oversættelse.

2.4. Tekstning for hørehæmmede

De hørehæmmedes organisationer har i de seneste år overalt i verden krævet mere tekstning for deres medlemmer, også af nyhedsudsendelser. Man regner generelt med, at 10% af en befolkning er hørehæmmede,

og ifølge Landsforeningen for Bedre Hørelse er 500.000 mennesker i Danmark hørehandicappede. Denne store seergruppes krav om tekstede nyhedsudsendelser er forståeligt, men det er noget mere problematisk at opfylde, end beslutningstagerne forestiller sig, da store dele af materialet først foreligger, når udsendelsen begynder.

Ligesom ved tv-tekstning af fremmedsprog er det komprimerings- og nedskrivningsprocessen, der tager tid. Opdelingen af dialogen er ikke ligegyldig: hver eneste undertekst skal helst udgøre en sproglig helhed og være entydig og let læselig - som teksterne herunder til højre:

Det er ikke helt -

- ligegyldigt, hvor man skifter tekst, deler sætninger eller -

- ord og sætter tegn. Et punktum midt i en tekstlinje hæmmer -

- læsningen. Men ved tekstning af nyheder er der sjældent -

- tid til æstetik.

Det er ikke helt ligegyldigt, hvor man skifter tekst, -

- deler sætninger eller ord og sætter tegn.

Et punktum midt i en tekstlinje hæmmer læsningen.

Men ved tekstning af nyheder er der sjældent tid til æstetik.

Jo mindre tid der er til tekstningsarbejdet, desto mere vil underteksterne tage sig ud som eksemplerne ovenfor til venstre, delt helt tilfældigt. Men der er tre principper for opdelingen: det grammatiske som ovenfor til højre, det retoriske efter talerytmen og endelig det visuelle princip efter billedklip (Reid 1990). Tit vil det være en kombination af de to eller alle tre elementer, der afgør opdelingen, men i nyhedstekstningen spiller det visuelle en underordnet rolle, da vi som nævnt sjældent har tid til at se billederne før udsendelsen.

Studieværtens oplæg til et indslag kan skrives af fra redaktionens edb-program til vores eget tekstningsprogram. Men den virkelige hindring for en fuldstændig tekstning af nyhedsudsendelser er de redigerede reportager, der bliver sent færdige, og som kun kan tekstes efter en lyd kopi af det endelige indslag. Det består af journalistens indtalte kommentar under billedreportagen og måske interviews med forskellige personer.

Et typisk indlandsindslag med dansk tale kan indeholde sætninger som:

tale:

Havfiskeriforeningens hovedbestyrelse siger nej til forliget med fiskeriministeren.

Men formanden, N.... N...., har allerede accepteret på foreningens vegne.

Han risikerer nu at blive væltet på en ekstraordinær generalforsamling i morgen.

tv-tekst:

Foreningens hovedbestyrelse siger nej til forliget med ministeren.

Men formanden, N.... N...., har accepteret på foreningens vegne.

Han risikerer nu at blive væltet på en generalforsamling i morgen.

Det siges på 10 sekunder, og efter reglerne burde det komprimeres til to undertekster, der hver står på skærmen i 5 sekunder. Men det er umuligt at skære så meget væk. Det bliver til tre tekster, der hver står ca. 3,5 sekunder på skærmen.

Problemerne ved tekstning af dansk er ligesom ved fremmedsprog det hurtige taletempo og lange ord som “overenskomstforhandlinger” eller flerledelede størrelser som “Dansk Havfiskeriforenings hovedbestyrelse” og “formanden for den anden organisation, Dansk Fiskeriforening”, det sidste fylder alene en hel tekst. Det tager tid at eksperimentere med at presse ordene ind i de korte tekstlinjer, flytte dem frem og tilbage og overveje, hvad der er det vigtigste. Pausekomma er en fordel frem for grammatisk komma, fordi et komma kan bevirke, at et langt ord automatisk rykker ned i anden tekstlinje og helt forrykker balancen i en tekst. Hvert anslag tæller, og derfor er vi somme tider nødt til at ændre bestemt form til ubestemt, aktiv til passiv osv. - alt sammen for at spare plads.

Ovenstående eksempel er den forberedte journalistiske kommentar, der til tider er formuleret så koncist, at intet kan udelades i tekstningen, uanset hvor hurtigt der tales. Den amerikaniserede, meget tempobevidste stil i nyhedsudsendelserne har ikke gjort tekstning nemmere. Det er lettere at forkorte interviews med det spontane talesprogs gentagelser og ufuldendte sætninger:

tale:

Kald det græsrodde eller hvad, vi må konstatere at i vores by er det ikke enkelte personer,

det er i hvert fald nok en tre fjerdedele af vores forening der har yttet mishag over det der er sket.

tv-tekst:

Kald det græsrodde ... I vores by er det ikke enkelte personer.

Nok 3/4 af vores forening har yttet mishag over det der er sket.

Og man skal jo se det i lyset af at man fisker ulovligt, og det ønsker man ikke at gøre.

Man fisker ulovligt, og det ønsker man ikke at gøre.

Her kan en hel del unægtelig udelades, men det kræver jo, at man har tid til at høre båndet to gange for at skabe en logisk sammenhæng i teksterne. Den version der blev sendt så mere tilfældig og hastværkspræget ud. Det er imidlertid vigtigt ved tekstning for hørehæmmede, at de trods forkortelserne har mulighed for at mundaflæse. Det er fristende at skrive "nok", selv om der siges "tilstrækkelig", men det er ingen god idé at gengive budskabet i så kort form som muligt med andre ord i en anden rækkefølge. I den henseende er tekstning for hørehæmmede en endnu mere bunden opgave end tekstning af fremmedsprog, hvor det jo ofte er nødvendigt at ændre ordstillingen, hvis oversættelsen skal være naturligt dansk.

Ud over forkortelse udgør stavning af sjældne ord et problem og ligeledes stavning af person- og stednavne. Hedder det "formssag" eller "formsag"? Det kunne indbygget stavekontrol i tekstningsprogrammet afhjælpe. Men hvordan staves Aserbajdsjan og Abkhasien? Vi tekster det meste efter bånd og har sjældent tid til at slå op for at kontrollere noget som helst. Tit er der tale om nye personer og steder, som ingen endnu kan stave officielt på dansk. I den hektiske atmosfære 15-10 minutter før avisen, der er vores tekniske deadline, og i et forsøg på at nå det umulige opstår der hørefejl og mindre heldige tekster som "Mange børn moppes i skolen" eller "HK-damer får 600 kr. mere i timen". Vi ved godt, at mobbe kommer af mob på engelsk, og det lyder heller ikke sandsynligt med 600 kr. mere i timen, men vi har ikke nået at læse teksterne igennem. Vi skriver mekanisk, og korrekturlæsere og anden hjælp er afskaffet med indførelse af PC.

På heldige dage, hvor nyhederne indløber og redigeres tidligt, kan vi nå op på at tekste måske 60-80% af det danske stof. Men jo længere avis, desto mere kompliceret er det at samle manuskripter og bånd, og direkte interviews kan ikke tekstes. Den hyppige kritik af manglende tekster, uoverenstemmelse mellem tekst og tale og ikke mindst stave- og trykfejl i TH-tekstningen - som alle jo kan se på den åbne kanal - er vi naturligvis kede af. Den eneste trøst er, at kritikken delvis beror på ukendskab til tv-nyhedsproduktion, og oversættelses- og tekstningsarbejdet er sidste led i en kompliceret proces. Det tager i snit måske en

time at redigere et minuts nyhedsstof og mindst 5-10 minutter at tekste dette minut. Den tilsyneladende unøjagtige tekstning af dansk, kan skyldes den nødvendige forkortelse, eller - hvis underteksterne er helt misvisende - en ændret version af indslaget, som vi ikke kender til eller ikke kan nå at rette. Den nylig indførte elektroniske nyhedsredaktion betyder, at journalisterne skriver deres manuskripter på PC. Systemet er forbundet med telegrambureauernes nyhedsservice og andre databaser, og det giver mulighed for at opdatere oplysninger og ændre ordlyden i f.eks. studieværtens oplæg få sekunder før udsendelsen. Men sådanne løbende ændringer kan ingen tekstningsanlæg følge med til. Når studieværten siger noget andet, end der står i teksten, kan det skyldes, at vi måske har teksten "version f" af et manuskript 30 minutter før sendetid, men der kommer en "version g" 5 minutter før udsendelsen. Eller et andet eksempel på opdatering: de "15 sårede" i en katastrofe ændres måske via telegrambureauerne til "18 sårede" 10 sekunder før udsendelsen. Selv om vi får det at vide, kan vi ikke nå at rette i skrevne tekster så sent.

Med de nuværende PC- og tekstningsanlæg skal vi bruge de sidste 10-15 minutter før en TH- eller TTV-teksten TV-Avis til at samle 15-20 disketter til én, renummere alle undertekster, så vi kan finde rundt på disketten, hvis den planlagte rækkefølge for indslagene ændres under udsendelsen, og endelig konvertere en PC-diskette til en større diskette til tekstningsanlægget. Senest 30 sekunder før udsendelsen skulle vi gerne befinde os i tekstrummet med en diskette med alle teksterne i tekstgeneratoren, der er koblet til studiet, klar til manuel påtrykning af hver enkelt tekst.

Fra et sprogligt synspunkt må der naturligvis være en frist på 30-45 minutter (ved en tv-avis på 30 minutter) til at færdiggøre en endelig tekstning. Men fra et journalistisk synspunkt opfattes det som en umulig hæmsko i arbejdet, fordi man vil have den seneste udvikling i en historie med. Der vil altid være indslag, der bliver sent færdige, måske et minut før sendetid. Som nævnt kan direkte interviews ikke tekstes - og heller ikke spontane bemærkninger fra studieværten. De skaber ravage i den manuelle påtrykning af de forberedte undertekster. Vi føler os så at sige frem på disketten i håbet om, at der virkelig siges det, vi har skrevet. Ellers må vi trykke forbi nogle tekster, til vi kommer til det rigtige.

Tidsproblemet i nyhedstekstningen er internationalt. De fleste lande har dog adskilt fremmedsprogstekstning og tekstning for hørehæmmede i deres nyhedsudsendelser. Det er to forskellige arbejdsgange, der produceres af forskellige medarbejdere og afvikles hver for sig. Udviklingen går i retning af mere TTV-tekstning frem for TH-tekstning. Man kan så kun håbe, at edb-skriften på tekst-tv forbedres i nærmeste fremtid. I Skandinavien bruges det svenske alfabet, dvs. der skrives ä og ö i stedet for dansk æ og ø.

På tekst-tv kan der ydes en mere omfattende service for hørehæmmede, f.eks. kan der i film indsættes forklaringer som "Det ringer på døren", der har en tendens til at virke komiske på den åbne kanal. Nogle tv-stationer anvender også i nyhedstekstningen forskellige farver til at angive f.eks. studievært, journalist, interview, arkivstof osv. Det er efter sigende en stor hjælp for de hørehæmmede til at finde ud af, hvem der siger hvad, når den talende person ikke er billedet.

3. Simultantekstning

I Europa har BBC, NOS i Holland og Sveriges Television investeret i såkaldte simultantekstningsanlæg (svensk: direkttekstning) på tekst-tv. Det er en moderniseret stenografimaskine med et dataprogram på det pågældende sprog kombineret med et tekstningsanlæg. På sådanne anlæg er det muligt at skrive sit modersmål, men ikke oversætte, direkte under udsendelsen. Ved at trykke flere taster samtidig på det stenografiske tastatur, der skal opbygges specielt til hvert sprog, kan der skrives bogstavkombinationer og stavelser langt hurtigere end på normale tastaturer. For at følge med talestrømmen skal hastigheden op på 800-900 anslag i minuttet svarende til 150 ord (Ivarsson 1992, 144). Simultantekstning kan kun sendes på tekst-tv, fordi denne form for tekstning ikke er synkron. Trods den fænomenale skrivehastighed er der - ligesom ved mundtlig tolkning - en reaktionstid, dvs. underteksterne kommer i bedste fald 3 sekunder forsinket på i forhold til lyd og billede. Det betyder, at alle tekster står hen over billedskift. Nogle systemer anvender forskellige farver til at angive, at en ny person taler.

Sveriges Television bruger Velotype, der oprindeligt blev udviklet i Holland, og har valgt at uddanne en halv snes unge mennesker med god almen viden til arbejdet⁴. Ligesom almindelig TH- og TTV-tekstning

⁴ Velotype i Sveriges Television blev beskrevet i "Hørelsen" januar 1989.

kræver det ikke særlige fremmedsprogskundskaber, men det skader ikke at kende til tekstning og forkortelsesteknik. Forkortelse er det dog så som så med på disse anlæg. Det er nærmest umuligt at "redigere" eller skære noget væk, når man ikke ved, hvordan en sætning ender. Det tager efter sigende op mod et år at lære at skrive hurtigt nok og fejlfrit på Velotype-tastaturet. Resultatet kan ses sporadisk i Rapport på Sverige 2 kl. 19.30, f.eks. vejrudsigten. De fleste indslag er stadig teksten i forvejen på traditionel vis som forberedt tekstning. Det der giver anledning til nogen skepsis ved Velotype er, at de enkelte ord i en undertekst kommer på i ryk, og indimellem er forsinkelsen absolut mere end 3 sekunder. Nyhedsteksteren eller stenograferen kan komme så meget bagefter, at hele sætninger må udelades på tilfældige steder, måske meget vigtige oplysninger fra et journalistisk synspunkt.

BBC anvender et andet system med trelinjede tekster, der ruller op fra neden. Også her skal seeren vænne sig til bevægelse i den enkelte tekst i modsætning til en almindelig undertekst, der står stille i nogle sekunder. Men i Storbritannien er der ikke den store tradition for tekstning, og der tekstes slet ikke fremmedsprog i nyhederne. Det bliver "voiced over", dvs. Helmut Kohl får lov at sige et par ord på tysk, hvorefter originallyden overdøves af den engelske journalist, der oversætter eller forklarer, hvad han siger. Det er unægtelig en komplikation mindre i nyhedstekstningen som helhed. Det er karakteristisk, at BBC har ansat tidligere retssalsstenografer til arbejdet med simultantekstning. De forsøger at forberede en eventuel stenografering i forvejen ved at læse journalisternes manuskripter og gætte sig til, hvilke ord og navne der eventuelt kan blive brug for at indlægge i dataprogrammet.

Ved et besøg i afdelingen var mit umiddelbare indtryk, at det er kompliceret at fremstille og afvikle - især udgjorde skiftet mellem de forberedte indslag og de stenograferede indslag et problem. Det skal være nøje aftalt, hvor stenograferen begynder og holder op igen. Den ansvarshavende tekster dirigerede processen med høje start- og stopråb til stenograferen. Men trods alle anstrengelser gik stenograferen deprimeret bort efter udsendelsen, fordi navnet "Botswana" uventet var dukket op i en reportage, og den bogstavkombination kunne han - og edb-programmet - ikke klare hurtigt nok. Alligevel virkede systemet effektivt, men de hørehæmmede skal læse utrolig hurtigt. Det er en ordret gengivelse på skrift af normalt talesprog uden forkortelse af nogen art. Teksterne fylder tre linjer, næsten halvdelen af billedet, som man ikke kan forestille

sig, at seerne kan nå at betragte under læsningen. Som nævnt står alle tekstlinjer hen over klip, på forkerte billeder og personer på grund af de mindst 3 sekunders forsinkelse. Men filmisk-æstetiske synspunkter kan ikke anvendes på denne form for informativ nyhedstekstning.

4. Konklusion

Der er ingen tvivl om, at den forberedte, komprimerede og synkrone tekstning, der står som en fast blok i en vis eksponeringstid, er lettest at læse og dermed mest seervenlig. Men den er og bliver problematisk at fremstille i forbindelse med nyhedsudsendelser, medmindre der skabes større bevidsthed om oversættelsens og tekstningens betydning for seerne, således at arbejdet integreres i redaktionsprocessen og flere indslag forproduceres. Enhver journalist må være interesseret i, at netop hendes/hans indslag oversættes og tekstes bedst muligt, ikke som hastværksarbejde nogle få minutter før sendetid.

Alternativet er den næsten ordrette staccato-tekstning, der på grund af tidspres breder sig i nyhedsudsendelser og via satellitkanalerne, der tekstes på forskellige sprog, også i lande uden nogen tekstningstradition.

Simultantekstning er et bekosteligt og kompliceret forsøg på at løse tidsproblemet ved tekstning af nyheder på modersmålet for hørehæmmede på tekst-tv. Det er noget helt andet end den almindelige TH- og TTV-tekstning, fordi tekstningen er asynkron og dækker en stor del af billedet. Løsningen er formentlig et tekstningssystem integreret i det redaktionelle computerprogram.

Fremmedsprog vil forhåbentlig stadig skulle oversættes og tekstes traditionelt på forhånd. Eftersynkronisering er 10-15 gange dyrere end tekstning, og originallyden anses i Danmark også i forbindelse med nyheder for en væsentlig del af fremmed kultur. Maskinoversættelse og "speech processing", maskinel ordidentifikation fra lyd til skrift, er endnu mest fremtidsvisioner og forskningsprojekter med et meget begrænset ordforråd.

Ved enkelte lejligheder i de senere år har DR TV brugt mundtlig tolkning som oversættelse ved direkte transmission fra begivenhedernes centrum. Det skete f.eks. da Mikhail Gorbatsjov viste sig igen efter kupforsøget i 1991. Anders Bodelsen kaldte i sin tv-anmeldelse tolken "det skinbarlige billede på journalisten, der ikke kan følge med, ikke

kan tygge og fordøje hurtigt nok for os”. Det er nyhedsformidlingens problem på vejen til seerne.

Litteratur

- Gottlieb, Henrik (1991): *Tekstning - Synkron Billedmedieoversættelse*. Prisopgave, Københavns Universitet.
- Ivarsson, Jan (1992): *Subtitling for the Media - a Handbook of an Art*. Stockholm: Transedit.
- Luyken, G.-M. et al. (1991): *Overcoming Language Barriers in Television: Dubbing and Subtitling for the European Audience*. Media Monograph 13. Manchester: European Institute for the Media.
- Nedergaard-Larsen, Birgit & Gottlieb, Henrik (ed.) (1992): *TV-Tekster: Oversættelse efter mål*. Center for Oversættelse, Københavns Universitet.
- Reid, Helene (1990): “Literature on the Screen: Subtitle Translating for Public Broadcasting”. In: *Something Understood, Studies in Anglo-Dutch Literary Translation*, 79-109, DQR Studies in Literature #5, Rodopi, Amsterdam.

